

TOPLUMCU DÜŞÜNCE ENSTİTÜSÜ

PANEL TOPLANTISI

Türk Siyasetinde Kadının Yeri: “Sandıkta Kadın Siyasette Kadın”

İstanbul
24 Mayıs 2014

Panel Sunumu
Elfin TATAROĞLU

Sandıkta ve siyasette kadının davranışını ve konumunu çok yönlü etkileyen önemli faktörlerden biri “karar” mekanizmasıdır. Sandığa giden kadının seçimi, aldığı karar sonucu etkilenecek iken, siyasetteki kadının siyasi süreçlere katılımı ise seçici irade tarafından etkilenecektir. Her iki halde de önemli olan kararların nasıl alındığıdır. Bu gerçeklikten yola çıkarak bu makalede amaçlanan; karar süreçlerinin ne şekilde işlediği, aşamaları ve sonuçları irdelenerek, bu sonuçlar çerçevesinde çözüm önerileri sunulmasıdır.

Her seçim bir karardır. Seçme, tercih etme, benimseme ve hatta tavır koyma “karar verme” ile yakın ilişki halindedir. Öncelikle “seçenden” yani sandıkta kadının karar sürecinden başlayacak olursak, karar 5 safhada seçime dönüşür. Birinci safha sorun tanımlama, ikinci safha amaç ve sorunları irdeleme, üçüncü safha alternatif belirleme (var ise), dördüncü safha alternatifleri irdeleme ve değerlendirme, beşinci ve son safha ise seçim yapmadır. Sandıkta seçimi yapacak kadınların kararını bu beş safhadan en çok ilk aşama etkiler. Siyasette sıklıkla duyduğumuz algı yönetimi ve manipülasyon ise işte bu ilk aşamada karşımıza çıkar; Sorun tanımlama..

Kadın seçmenin sorunu nasıl tanımladığı önemli bir unsurdur. Sorunun tanımlanmasını ise en çok etkileyen çerçeveleme etkisidir (framing effect). Karar verme sürecinin, çerçeveleme etkisiyle her zaman rasyonel kararla sonuçlanmadığını ispat eden araştırmacı Daniel Kahreman bu çalışması ile, 2002 yılında Ekonomi Nobel Ödülü almaya hak kazanmıştır.

Çerçeveleme etkisi, karar verilecek konuyla ilgili sorunun ifade şekli, vurgusu, bilginin sunulmuş biçimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu konuyla ilgili en çok bilinen örnek ise Asya Hastalığı vakasıdır. Bu vakada problem aşağıdaki şekilde bölge halkına sunulmuştur ve bir seçim yapmaları beklenmiştir:

“Sağlık Bakanlığı, ülkenin belirli bir bölgesinde baş gösterecek ve 600 kişinin ölümüyle sonuçlanabilecek Asya Hastalığı ile ilgili 2 tür program önermektedir;

- 1) A Programı uygulandığı takdirde 200 kişinin ölümden kurtulacağı,
- 2) B Programı uygulandığı takdirde 2/3 olasılıkla hiç kimsenin kurtulamayacağı tahmin edilmektedir.

Bu araştırmada, katılanların %77’si A programını, %28’i B programını seçmiştir. Görüldüğü üzere 2 program da aslında aynı sonuca çıkmaktadır (Koçel, 2013). Ama sorunu tanımlama şekli, yani çerçeveleme etkisi çoğunluğun belli bir şıkka yönelmesine neden olmuştur.

Tıpkı bilim adamı Einstein’ın dediği gibi; Bir problemi ifade tarzı(formülasyonu), çözümünden önemlidir. Ve aslında siyasette manipülasyon, sorunu sunuş yoluyla yapılmaktadır. Meseleyi bu şekilde tanımladıktan sonra güncel siyasetten bir soruyla da örnekleyebiliriz. Kadın seçmen için öncelikli sorun nedir? Özgürlük ve demokrasi mi? Yoksa ekonomi, iş, aş mı?

Karar verme sürecinde, seçimi yani tercihi etkilen bir diğer önemli unsur da kültürdür. Kültür, mikro ölçekte kadının yaşadığı mahalleyi, şehri, bölgeyi, makro ölçekte ise ülkenin genelinde hakim olan inançları, konuşulan dili, iyi/kötü anlayışlarını, dünya görüşünü kapsayan değerler bütünüdür. Kadın seçmen karar verirken kuvvetle kültürün etkisi altında kalır. Güncel siyasetten örnek vermek gerekirse “3 çocuğa ve kürtaj yaşağına hayır” diyerek çerçevelenen bir sorun, ülkenin çok az bir kesimine hitap edebilmektedir.

Kadın seçmenin tercihini etkileyen bir diğer unsur ise toplumdaki rolüdür. Seçimde oy verilecek partiye genel olarak ailece karar verilir. Ve bu kararda kültürün de etkisiyle, ağırlıklı olarak evin erkeği -ki bu baba, kardeş ya da eş- olabilir, etkili olur. Bu etkiyi de göz önünde bulundurmak gerekir.

Sonuç olarak, kadın seçmenin kararını etkileyen öncelikleri de göz önünde bulundurarak kadın politikaları üretilmelidir. Bu politikalar mevcut hükümetin manipülasyonlarına takılmadan, kadın seçmenin algısını ve bu algıdan hareketle tutumunu olumlu yönde etkileyecek çözümcül politikalar olmalıdır. Aynı zamanda sadece kadın seçmen perspektifinden bakmayıp, toplumun tüm bireyelerine ama özellikle ailelere yönelik çözüm ve politika üretmek gerekmektedir.

Seçen kadının yani sandıkta kadının karar süreçlerini irdeledikten sonra seçilen kadına yani siyasette kadına değinmek gerekir. Aslında sosyal demokraside amaç bireyelerin maksimum düzeyde siyasete ve karar süreçlerine katılımını sağlamaktır. Siyasetteki kadınların katılım düzeyleri açısından, karar vericiler önemli rol oynar. Bu karar vericiler adayları belirleme yöntemine göre değişir; ön seçim var ise ön seçim delegeleri, ön seçim yok ise parti genel başkanları, merkez yönetim kurulu üyeleri, parti meclisleri, genel idare

kurulu üyeleri ve hatta bazı durumlarda seçici komisyonlar kadınların siyasete ne derece katılacağına kararını verirler.

Burada çözüm çok nettir. Adaylaşma sürecinde her aşama standardize edilmeli ve şeffaf yönetilmelidir. Kurumsallaşmanın tam manada uygulanması gereken aday belirleme sürecinde her aday adayı bir sonraki adımdan haberdar olmalıdır. Örgütsel adalet duygusu örgütün her bir üyesine, tepe yönetimin eşit yaklaşmasıyla mümkün olur. Örgütsel adaletin varlığına güvenen bireyler siyasete katılımında gönüllü olacak ve siyasette içinde bulunduğumuz insan kaynakları sorununa da böylece çözülmüş olacaktır.

Kadın siyasetçi, siyasette söz sahibi olması için talip olduğu göreve ne tür yetkinlikte birinin arandığını tam olarak bilmelidir. Yani adaylaşmada liyakat öncelikli olmalıdır. Aday adayı kadın siyasetçi, kendi kişisel hedefleriyle örgütün hedeflerinin kesiştiğinden emin olmalıdır. Bu bağlamda örgütün/partinin ortak amaçlarını tam olarak çerçevelemesi ve bu doğrultuda hareket etmesi ideal olmalıdır.

Kadının siyasete katılımında, bahsettiğimiz sert unsurların (süreçlerin standardize edilmesi, şeffaflık, kurumsallık, liyakat...) yanı sıra insanın doğasında var olan yumuşak unsurlar da önem taşımaktadır; Adanmışlık ve yoldaşlık...

Tüm seçim süreçlerini kontrol altına aldığımızı ve ideal sistemi oturttuğumuzu var sayarsak bile kontrol edemeyeceğimiz tek unsur insan davranışlarıdır. Ve belki de adanmışlığın ve yoldaşlığın tanımları en güzel yaşam hikayeleriyle yapılır.

Siyaset her dönemde kadınlar için zorlu bir yolculuk olmuştur. Tıpkı Fatma Nudiye Yalçı'nın yaşam hikayesinde olduğu gibi... Fatma Nudiye Yalçı 1904 İstanbul doğumlu, varlıklı bir ailenin kızıdır. Bolluk içerisinde geçen genç kızlığının ardından siyasi yolculuğu, dönemin ünlü gazetecisi Nizamettin Nazif Tepedelenli ile evlenmesiyle başlar. Gazeteci eşinden sosyalizmi öğrenen Yalçı kısa bir süre sonra boşanır. Yolu Resimli Ay dergisine düşen Yalçı, burada Nazım Hikmet ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile tanışır. Bu yıllarca sürecek bir yoldaşlığın başlangıcıdır.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın kurduğu Marksizm Bibliotek'te Kıvılcımlı'nın çevirilerine yardımcı olur. 1938 Donanma Davası ile 10 yıl Sinop Cezaevi'nde hapis yatar. 1954'te Kıvılcımlı'nın kurduğu Vatan Partisi'nde yoldaşını yalnız bırakmaz. 1957 Seçimlerinde ilk mitingleri esnasında yakalanan ve Sansaryan Han'a götürülen Kıvılcımlı, handan tutuklanmış olarak çıkar. Elleri kelepçeli halde hapse götürülürken yol arkadaşları Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya sorar; Partinin başına kimi getirelim? Kıvılcımlı'nın yanıtı nettir; Fatma Nudiye'yi getirin... Bunun üzerine genel kurul toplanır ve bu toplantıdan hiç akla gelmeyecek bir karar çıkar: Fatma Nudiye Yalçı, Hikmet Kıvılcımlı'nın sevgilisidir ve partinin başına getirilemez... Hatta ihraç edilir. İşte bir ömür süren bir yol arkadaşlığı kadına biçilen toplumsal cinsiyet rolünün de etkisiyle hüsrarla biter...

Yoldaşlık önemlidir... Peki ya adanmışlık?

Burada da Türkiye'nin ilk kadın Genel Başkanı Behice Boran'dan bir anektod aktarmak yerinde olacaktır:

Tarih 1 Mayıs 1979. TİP Genel Başkanı Behice Boran ve arkadaşları Taksim'e doğru yürürken polis tarafından gözaltına alınır ve hakim karşısına çıkarılırlar.

Hakim, Behice Boran'a sorar; Nereye yürüyordunuz hanımefendi?
Boran yanıt verir; Taksim'e.

Hakim: Ne için?

Boran: İşçinin ve emekçinin hakkı için...

Hakim: Nereden yola çıktınız?

Boran: Merter'den...

Hakim: Hanımefendi, siz 69 yaşında yaşlı bir kadınsınız... Merter'den Taksim'e nasıl yürüyeceğinizi düşündünüz?

Boran: Dinlene, dinlene...

İşte 69 yaşında kendini ve yaşamını davasına adanmış bir kadının, siyasetçinin öyküsüdür bu... Yol uzun ve engebelidir... Ama ortak değerlere inanmak ve bu uğurda mücadele etmekle aşılamayacak güçlük yoktur. Tüm kadın siyasetçilerin aziz hatırasına ve mücadelesine saygıyla...